

TIMMEREN AAN DE WEG; DE TIMMERMAN VAN VOLLENHOVEN IN DE NEGENTIENDE EEUW

Deel 2.

VAN TIMMERMAN NAAR AANNEMER.

Frieda Heijkoop

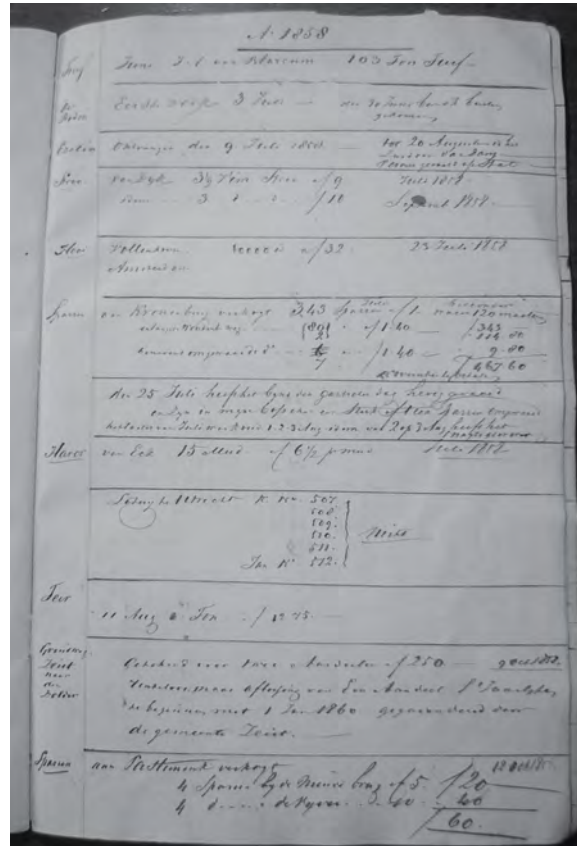
De rol van Hendrik Pastunink in de tijd van de familie Kluppel

Na de dood van Van der Capellen in 1848 veranderde de situatie op Vollenhoven. De periode van bouwen op grote schaal was voorbij. De nieuwe eigenaar, Jan Jacob Kluppel uit Amsterdam, gebruikte Vollenhoven weer als buitenplaats en bracht er alleen de zomers door. Ook Kluppel deed veel voor Vollenhoven, maar zijn beheer richtte zich meer op onderhoud dan op vernieuwing. Dat betekende overigens geen status quo; ook Kluppel had, als elke goede eigenaar, zijn eigen visie op het landgoed en bracht van daaruit veranderingen aan. Zijn beheer is af te lezen uit zijn journaal, dat in het Huisarchief van Vollenhoven wordt bewaard. Het loopt van 1848 tot 1860, van het jaar van aankoop tot het jaar waarin Kluppel overleed. Ook Hendrik Pastunink, de timmerman van Vollenhoven, wordt regelmatig in het schrift genoemd. Soms brengen Kluppels

aantekeningen zijn dagelijks leven heel dichtbij, bijvoorbeeld bij de opgave van stormschade in 1860, waarvan de bewoners van het huisje aan de weg ook hun deel kregen. Kluppel noteerde dat er op 28 februari een 'vliegende storm' was geweest, waarbij in de bossen van het landgoed meer dan 600 bomen waren omgewaaid; in mei van hetzelfde jaar schreef hij dat er met Pinksteren opnieuw een zeer zware storm had gewoed, „die zeer veel ongelukken en schadens heeft veroorzaakt aan boomen. O.a. op Vollenhoven zijn er weder tusschen 3 à 400 boomen omgewaaid en een dikke beuk bij Pastunink aan de Amersfoortseweg”. Misschien was Pastunink ook wel de 'Hendrik' die in juli 1850 twee guldens aan 'kermisfooï' ontving. Het is een lijstje dat Kluppel alleen in dat jaar heeft genoteerd. Iedere werknemer kreeg kermisgeld, in hoeveelheid verschillend naar functie. De tuinbaas kreeg vijf, de jager of boswachter drie guldens, de metselaar en de

dagloners ontvingen elk een gulden en voor “de jonge die de Amsterd. courant brengt” was er 50 cent.

Ook komt Pastunink regelmatig voor als een van de afnemers van hout. Zo verkocht Kluppel hem in februari 1849 40 sparren à f 0,25, in maart van dat jaar nog eens 34 sparren die f 0,50 per stuk kostten. In 1856 kocht Pastunink er zelfs een paar honderd, die in december 1855 voor hem waren gereserveerd. Ditmaal deden de meeste sparren f 0,40, maar een aantal mocht de timmerman voor f 0,30 meenemen, „daar die wat korter zijn dan de anderen”, zoals Kluppel noteerde. Pastunink kocht ook wel eens ander hout: in mei 1858 verkocht Kluppel hem voor f 3,- 'Oud

Bladzij uit het journaal van Jan Jacob Kluppel met aantekeningen uit 1858. Onderaan een notitie uit oktober over de verkoop van bomen aan Hendrik Pastunink: vier sparren “bij de nieuwe brug” en vier “bij de vijver”. De timmerman betaalde er f 60,- voor.

hout van de staldeuren’. Soms was de situatie omgedraaid: in 1848 verkocht Pastunink zo’n 10.000 stenen aan Kluppel, in 1856 betaalde Kluppel hem f 8,- voor een lindenboom. Dan is Hendrik Pastunink in het schrift herhaaldelijk te vinden bij zijn eigenlijke vak: bouwen. Zijn positie was daarbij kennelijk anders dan in de tijd van Van der Capellen, want waarschijnlijk was de timmerman bij Kluppel niet in loondienst. Bij een aantal bouwwerken waar Pastunink staat vermeld, noteerde Kluppel namelijk dat hij het werk ‘volgens aanneming’ uitvoerde. Ook de houtaankopen wijzen in de richting van eigen werkzaamheden. Vermoedelijk was er niet

Timmeren aan de weg deel 2

altijd voldoende werk om de timmerman een volledige weektaak te kunnen bieden; er werd veel minder gebouwd dan in de tijd van Van der Capellen. Kennelijk kwamen Pastunink en Kluppel een constructie overeen waarbij de timmerman op Vollenhoven woonde en er werkte wanneer dat nodig was, maar waarbij hij zijn activiteiten ook tot buiten het landgoed kon uitstrekken. Uit later jaren is er één project bekend waarbij de timmerman inderdaad als zelfstandig aannemer buiten Vollenhoven werkte, terwijl hij nog steeds op het landgoed woonde. In 1861 hield de gemeente De Bilt een aanbesteding voor een verbouwing van de gemeenteschool aan de Dorpsstraat. Het werk werd in maart van dat jaar voor *f* 4.000,- aan Pastunink gegund.¹

Hendrik Pastunink lijkt zich dus van timmerman in loondienst ontwikkeld te hebben tot een aannemer met een eigen bedrijf, die op projectbasis voor Vollenhoven werkte en daar in die jaren ook bleef wonen. De relatie met Vollenhoven zal bij de stap naar zelfstandigheid geen nadeel zijn geweest. Kluppel was bijvoorbeeld degene die in 1850 de timmermanswerkplaats achter het huisje aan de Utrechtseweg financierde. Het landgoed leverde de timmerman bovendien hout. De afzet daarvan zal ook voor Kluppel

een voordeel zijn geweest; de verkoop van hout was een belangrijke bron van inkomsten voor een landgoedeigenaar. Misschien boden de erfenis van Van der Capellen uit 1848 en de waarde van het huis dat Pastunink in 1847 had gekocht, ook de nodige financiële steun. Er was een andere ambachtsman op Vollenhoven die dicht bij de timmerman stond. Dat was 'Louis de metselaar', die ook in het testament van Van der Capellen uit 1839 werd genoemd. Het lijkt voor de hand te liggen dat deze Louis, van wie de achternaam niet bekend is, met Pastunink heeft samengewerkt. Maar de metselaar verdwijnt langzaam uit beeld. Bij Kluppel komt hij nog een paar keer voor, hij wordt dan 'Louw de metselaar' genoemd. Na 1852 is hij niet meer te vinden, hoewel Kluppel posten blijft opnemen waar metselaars in voorkomen; zij komen dan echter van elders. Louw stond kennelijk buiten de ontwikkeling die Hendrik Pastunink op Vollenhoven doormaakte.

Bouwen in de tijd van Jan Jacob Kluppel, 1848 - 1860

Hoewel Kluppel niet zo veel heeft laten bouwen als Van der Capellen, zijn aan hem toch enkele interessante bouwwerken te danken. Van een aantal is bekend dat Hendrik Pastunink

er aan heeft meegewerkt. Maar Kluppels aantekeningen maken ook duidelijk dat de timmerman niet voor alle bouwwerkzaamheden op het landgoed verantwoordelijk was. De bouw van een - inmiddels weer verdwenen - ijzeren serre achter het huis in 1849 werd bijvoorbeeld door de firma Schultz uit Zeist aangenomen. Een groot project, waar de timmerman mogelijk wel aan heeft meegewerkt, was de bouw van de ronde of Victoriaanse kas, nog altijd een van de pronkstukken van de moestuin. De kas is een aantal jaren geleden gerestaureerd en is nog altijd in gebruik. De 'bloemenkast', zoals Kluppel hem noemde, werd in 1852 gebouwd. Een jaar later werd er een verwarmingstoestel voor besteld, dat in Engeland was gemaakt. De kas kreeg daartoe aan de achterzijde een stookkamertje en een grote bakstenen schoorsteen. 'Louw de metselaar' was een van de twee metselaars die aan de kas meewerkten; het is de laatste keer dat hij in Kluppels schrift wordt vermeld. In het kostenoverzicht nam Kluppel ook een post van bijna f 900,- voor timmermanswerk op. Er staat geen naam bij, maar wellicht heeft Hendrik Pastunink dat voor zijn rekening genomen. De ronde kas was niet de eerste kas in de moestuin, want een 'broeikas' en kassen voor druiven en perziken werden in 1810 al

vermeld.² De veilingcatalogus van 1848 noemt 'eene warme kast', die te identificeren is met de kas die haaks achter de ronde kas staat. De nieuwe kas was bestemd voor bloemen. Uit Kluppels schrift is ook op te maken welke dat waren: orchideeën. In 1853 en 1854 werden er bijna honderd orchideeënmandjes besteld, in november 1855 kocht Kluppel op een veiling te Utrecht een aantal orchideeën, waaronder een aantal exemplaren van de *Dendrobium*

De ronde "bloemenkast" die Kluppel in 1852 liet bouwen. Aan de voet van de schoorsteen bevindt zich een lage stookkamer. Dwars op de achtergrond staat de oudste warme kas in de moestuin, gebouwd vóór 1848. Beide kassen zijn een aantal jaren geleden gerestaureerd.

Timmeren aan de weg deel 2

Crumenatum, waarbij hij later - ongetwijfeld met spijt in het hart - noteerde dat ze „meestal ziek en half dood” waren. In 1860, het jaar dat de twee zware stormen over het landgoed woedden, zat ook in juni het weer niet mee, zodat Kluppel aan het eind van die maand schreef: „Deze maand is doorgaans koud geweest, zodat ik heden de orchidé kast ben gaan stoken”.

In 1858 vertrouwde Kluppel Pastunink een paar grote bouwwerken toe, waarbij de timmerman 'volgens aanname' werkte. Ze komen voor in een overzicht dat Kluppel in 1859 in zijn schrift noteerde, onder het kopje 'Werken in 1858 gedaan'. Het betreft de stenen brug in de oprijlaan, de aanbouw aan de oranjerie en muren in de moestuin. Ze behoren tot de belangrijkste werken die Kluppel heeft laten uitvoeren.

Het waren geen kleine bedragen waarvoor Pastunink het werk op zich nam: meer dan f 600,- voor de stenen brug, meer dan f 1600,- voor de aanbouw van de oranjerie, meer dan f 500,- voor de muur in de moestuin en dat alles in één jaar. Daar waren uiteraard materiaalkosten bij, maar vermoedelijk waren de lonen voor een of meer timmermansknechten en andere ambachtslieden er ook in begrepen. De timmerman kon zich dat kennelijk

inmiddels veroorloven. Laten we eens kijken hoe aannemer Pastunink de werken heeft uitgevoerd. (Zie rechter pagina)

De stenen brug bij de oprijlaan

Er zijn meerdere stenen bruggen op het landgoed, maar met de 'nieuwe stenen brug' met 'steene palen' moet de brug bij het koetshuis zijn bedoeld, want in Kluppels aantekeningen wordt 'de stal' er vrijwel in één adem bij genoemd. Deze brug, waarvan de leuning elk door vier stenen zuilen zijn verbonden, ligt in de zuidelijke oprijlaan, over de sloot die vanaf de voorvijver het landgoed in loopt. De brug verving een andere. Er is een ontwerp voor het park van ongeveer 1830 door Hendrik van Lunteren bewaard gebleven, waar op deze plaats een brug is getekend. De huidige brug is in de jaren tachtig van de twintigste eeuw gerestaureerd.

De stenen zuilen, die in 1858 apart werden geleverd, zijn aan de brug vastgemetseld en verbonden met ijzeren staven. Deze laatste worden niet in Kluppels rekening genoemd. Het is mogelijk dat de stangen later zijn toegevoegd, want op de litho van Lutgers uit 1869, waar de brug aan de linkerzijde nog net op staat, lijken ze te ontbreken.

Op een andere plaats op het landgoed zijn nog twee van deze zuilen te vinden. Ze staan

Werken in 1858 gedaan

Specificatie	Nieuwe steenen brug	f.646	Pastunink
	Steene palen	<u>248,41 ½</u>	de Haan
		f.894,41 ½	
	Straat van de brug naar de stal	f.238,-	Pastunink
	Nog 2000 steenen	26,-	„
	En 1000	<u>14,-</u>	rekening
		f.278,-	
	Muuren in de moestuin in 1858		
	Voor de helft of 37 El f.14,-	f.518,-	volgens aanneme
	De andere helft in 1859		Pastunink
	El à f. 14,-		
	De nieuwe aanbouw aan de oranjerie		
	Volgens aanneming	f.1662	Pastunink
	Voor de 2 Ellen langer als de tekening	331,10	
	waar van portlandisch cement	<u>154,20</u>	
		f.2147,30	
	IJzeren kolommen	<u>53,20</u>	De Waal en Co
		f.2200,50	
	Straat van de brug naar het stal gerepareerd	f. 25,70	metselaar Hendriks

Afschrift van Kluppels overzicht van de 'Werken in 1858 gedaan'.

Timmeren aan de weg deel 2

Op deze prent van Lutgers uit 1869 zijn aan de linkerkant de stenen palen op de brug van Hendrik Pastunink uit 1858 nog net te zien. Het koetshuis ligt, nauwelijks zichtbaar, tussen de bomen, achter de drie figuurtjes.

die plaats gekomen zijn; ze staan er al sinds mensenheugenis. Misschien zijn ze overgebleven na een onbekend gebleven reparatie en daarna als decoratie bij de Varenbrug gezet.

Behalve de brug werd in 1858 ook 'de straat van de brug naar de stal' onder handen genomen. Daarmee is het gedeelte van de oprijlaan van de brug naar het koetshuis bedoeld, waar een reparatie

bij de zogenaamde Varenbrug, een lage, stenen brug in het pad naar de oranjerie, in de zomer verstopt tussen de hoge varens waar de brug zijn naam aan dankt. Ze zijn identiek aan de stenen palen van de brug in de oprijlaan. De zuilen staan bij de Varenbrug los, aan weerszijden van het pad. Het zijn allebei sluitstukken, dat wil zeggen dat er bij beide maar aan één zijde een opening is voor een ijzeren staaf, die bij de huidige stand van de stenen aan de achterzijde zit. Het is niet bekend hoe deze twee zuilen op

De stenen brug bij de oprijlaan, in 1858 gebouwd door Hendrik Pastunink.

en bestrating werden uitgevoerd. Het moet een herbestrating zijn geweest, want op een aquarel van Vollenhoven uit 1842 van Hendrik Manfred Hausz die in het Centraal Museum van Utrecht wordt bewaard, is te zien dat de oprijlaan in dat jaar al een klinkerweg was.

De aanbouw aan de oranjerie

Een ander project uit 1858 dat op naam van Pastunink staat, betreft de aanbouw aan de oranjerie. De oranjerie is rond 1805 gebouwd, in de stijl van het grote huis. Pastunink zette er aan de rechterzijde een bijgebouwtje tegenaan, maar niet in dezelfde stijl. Ook ontbreken de luiken die zo kenmerkend voor de vroege

De oranjerie met de ruiten in het dak en aan de rechterzijde de aanbouw uit 1858 door Hendrik Pastunink.

gebouwen op het landgoed zijn. De aanbouw is bovendien het enige stenen gebouw op Vollenhoven dat geen witte buitenmuren heeft, wat het verschil met de eigenlijke oranjerie nog onderstreept. Voor zover bekend zijn de muren van de aanbouw ook nooit wit geweest. De vloer van de aanbouw ligt lager dan die van de oranjerie, een paar treden leiden van het ene stuk naar het andere. Tussen de twee

Het oude deel van de oranjerie, met de verhoging in het dak rechts en drie van de vier gietijzeren zuilen uit 1850. Achter de deuren de aanbouw van Pastunink uit 1858, door de open deur is nog net een van de twee zuilen daar te zien. De oranjerie is in 1998 gerestaureerd. De deuren onder de boogvensters zijn een paar jaar geleden geplaatst

gebouwen was de muur tot voor kort halfopen, maar deze openingen zijn twee jaar geleden afgesloten met deuren. Aan de binnenzijde wordt het dak van de aanbouw gesteund door twee gietijzeren kolommen.

Dergelijke gietijzeren kolommen zijn ook in het oorspronkelijke deel van de oranjerie te vinden. Daar werden in 1850 vier ijzeren zuilen geplaatst, die in augustus 1850 werden besteld bij 'Bogel te Deventer', waar de ijzergieterij van de familie Nering Bögel in te herkennen is. De kolommen kostten f 36,- per stuk en wogen elk 200 kilo, zoals Kluppel noteerde. Deze vier zuilen steunen het plafond van de oranjerie, dat halfverhoogd is. In het verhoogde deel zijn grote ruiten in het schuine dak gezet, waardoor de lichtinval werd verbeterd. Door de verhoging in het dak konden er bovendien ook hoge planten in de oranjerie staan, zoals palmen.

De twee kolommen in de aanbouw werden op één lijn met de andere vier geplaatst. Ze werden gekocht bij een andere firma, De Waal en Co. Deze kolommen waren iets goedkoper, ze kostten tezamen f 53.20. De kwaliteit is wat minder dan die van de andere vier. Het lofwerk is bijna hetzelfde, maar minder uitgesproken; ook zijn er kleine verschillen. Zo hebben de oude kolommen een geschulpt randje boven de bladeren aan de voet, dat bij de zuilen in de

aanbouw ontbreekt.

De muren in de moestuin

Het laatste project uit 1858 betrof de 'Muuren in de moestuin'. Pastunink maakte in 1858 een deel van een muur en wel „Voor de helft of 37 El" à f 14,- per el. 'De andere helft' zou in 1859 worden gebouwd, schreef Kluppel erbij. Een el was ongeveer 70 cm, er werd dus in totaal circa 52 meter muur gebouwd. Het is een interessante aantekening van Kluppel, omdat dit het begin van de bouw van de huidige moestuinmuren moet zijn geweest.

In 1848, bij de aankoop door Kluppel,

De trapeziumvormige moestuin van Vollenhoven op de kadasterkaart van Vesters uit 1824, de oudst bekende afbeelding van de moestuin. Het noorden is rechts. In de linkerbovenhoek van de moestuin ligt de oranjerie annex tuinmanswoning, met een bakhuis erachter. In de rechterbovenhoek staat de tuin- of bergschuur. De broeierij lag rechts, in de noordelijke helft.

stonden er langs de moestuin nog geen muren. In de veilingcatalogus uit 1848 werd de tuin omschreven als „moestuin, broeierij met schuttingen, eene warme kast, perziken en druivenkassen en eene ruime bergschuur”.

De broeierij was het gedeelte van de moestuin waar planten gekweekt werden die warmte nodig hadden. Hier stonden de kassen en koude bakken, de schuttingen droegen bij aan het gewenste klimaat en konden bovendien dienen als steun voor vruchtbomen. Op Vollenhoven werd de noordelijke helft van de moestuin als broeierij gebruikt; een wetenschap die we opnieuw danken aan Kluppel, die hierover een

Muren rond de oude broeierij in de moestuin. Links de oostmuur, met daarachter het dak van de houtschuur. De rechtermuur wordt gevormd door de achterwand van een oude druivenkas.

aantekening maakte op de kadasterkaart van 1848. Tegenwoordig lopen langs de oost- en westzijde van de oude broeierij muren van rode baksteen, met steunberen aan de buitenkant. Dat zijn de enige zelfstandige muren in de moestuin. De andere zijden van de oude broeierij

worden gedeeltelijk afgesloten door stenen druivenkassen en de oude houten berg- of tuinschuur; langs de zuidelijke helft van de moestuin lopen geen muren.

In 1857 stonden bij de broeierij nog steeds schuttingen, getuige een notitie van Kluppel uit dat jaar in zijn schrift: „De schutting bij de houtloots is precies 75 El lang”. En in 1860

Timmeren aan de weg deel 2

schreef hij: „De schutting bij de bergschuur is lang 76 El”. Het feit dat de schutting bij de houtloots in 1857 werd opgemeten, doet vermoeden dat er een verband is met de bouw van de muur door Pastunink in 1858. Misschien begon hij dus met het vervangen van deze schutting door een stenen muur. De schutting bij de bergschuur kan het in elk geval niet geweest zijn, want deze stond er volgens Kluppels notitie in 1860 nog. Wat de afmetingen betreft zou het aardig kloppen: de muur van Pastunink werd 74 el lang, de schutting bij de houtloots had een lengte van 75 el.

Er is nog steeds een oude, negentiende-eeuwse houtschuur bij de moestuin te vinden, die te identificeren is met de houtloots van Kluppel. Deze schuur staat buiten de moestuin, achter het laatste gedeelte van de bakstenen muur aan de oostzijde van de oude broeierij. Zou deze muur dan de muur zijn die Hendrik Pastunink bouwde? Helaas, zo eenvoudig is het niet. Deze muur meet officieel 75.10 meter en is dus veel langer dan de ongeveer 52 meter of de 74 el van de muur van Pastunink.

Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn, dat de muur vroeger niet voor de houtschuur doorliep, maar daar ophield. Over dergelijke verbouwingen is echter niets overgeleverd.

Wel weten we dat er in de twintigste eeuw aan de moestuinmuren is gewerkt. De westelijke muur, die een lengte van 63 meter heeft, werd toen verhoogd, een aantal steunberen aan de buitenzijde werd versterkt. Maar of er ook bij de oostmuur in die tijd of in een eerder stadium wijzigingen zijn uitgevoerd, is niet bekend. Wellicht kan een bouwkundig onderzoek daar meer informatie over geven.

De verdere geschiedenis van de familie Pastunink

In 1860 overleed Kluppel, dus zo heel veel meer is er in zijn schrift niet te vinden over Hendrik Pastunink. Een van de laatste aantekeningen waar Pastunink bij staat vermeld, dateert uit januari 1859: „besteld een bak voor plat glas”. Ook deze bak zal voor de moestuin bestemd zijn geweest.

Hendrik Pastunink verliet het huisje aan de weg in 1866 en betrok een huis in het dorp, waar hij in 1871 overleed. De naam Pastunink, in De Bilt geïntroduceerd door Hendrik en zijn broer Aalbert, bleef in het dorp voorkomen. Zoals we hebben gezien, had Hendrik geen kinderen, maar zijn broer wel. Diens enige zoon Gerrit, die waarschijnlijk door Hendrik werd grootgebracht en die ook van beroep timmerman was, werd niet ouder dan 38;

hij overleed in 1889. Zijn vrouw, Johanna van Emmerik, bleef met vijf kinderen achter, onder wie Albert, geboren in 1876, die de familietraditie in stand hield en eveneens timmerman werd. Johanna hertrouwde in 1891 met de zadelmaker Gijsbertus Cornelis Strübbe, een zoon van een andere Duitse immigrant in De Bilt. Zij bleven in het huis aan de Achterdijk, de latere Burgemeester de Withstraat, wonen.³

Albert Pastunink, de zoon van Gerrit, werd aannemer en kwam daardoor in contact met de jonge architect Robert van 't Hoff. Samen hebben zij een paar beroemd geworden projecten uitgevoerd, waarvan een aantal in Huis ter Heide staan. Hier bouwden zij onder andere het landhuis Løvdalla (*Amersfoortseweg 13 - 13A*) en Villa Henny (*Amersfoortseweg 11A*), de "Betonvilla", in de stijl van Frank Lloyd Wright. Voor de bouw van Løvdalla, een landhuis in Engelse stijl, reisde Albert Pastunink zelfs naar Engeland, daartoe uitgenodigd door Van 't Hoff, die in Londen studeerde.⁴ Later associeerde hij zich met zijn halfbroer Ernst Hendrik Strübbe tot het aannemersbedrijf Pastunink en Strübbe in De Bilt. In 1971 werd het bedrijf verkocht, waarna het als "v/h Pastunink en Strübbe" werd voortgezet.⁵ Het huis dat Aalbert Pastunink rond 1850

bouwde, heeft nog lang als nummer 80 aan de Burgemeester de Withstraat gestaan, tot het in de jaren zeventig van de twintigste eeuw door brand werd verwoest.⁶

Cornelis Pothoven

We zijn wat afgedwaald van de timmermanswoning aan de Utrechtsweg, maar één van de negentiende-eeuwse bewoners daar wacht nog op bespreking. Dat is Cornelis Pothoven, die van 1872 tot 1887 in het huisje woonde. Ook Pothoven was een nieuwe inwoner van De Bilt, maar hij zocht het niet zo ver als de gebroeders Pastunink. Pothoven was afkomstig uit Leusden en werd op 20 maart 1872 in het bevolkingsregister van De Bilt ingeschreven, met als beroep timmerman. Zijn vrouw heette Maria Geertruida van Dam en kwam uit Wijk bij Duurstede. Zij hadden vier dochters en een zoon, die allen in het huisje aan de weg werden geboren.

In deze tijd was Vollenhoven eigendom van Johannes Jacob Kluppel, de zoon van Jan Jacob, die in 1860 overleden was. Ook Johannes Jacob hield het beheer van Vollenhoven bij, maar hij deed dat niet zo uitvoerig als zijn vader. Hij bewaarde echter wel brieven en andere stukken die de ontwikkeling van de buitenplaats raakten. Daardoor is er over de werkzaamheden van

Timmeren aan de weg deel 2

Cornelis Pothoven op Vollenhoven veel minder bekend dan over die van Hendrik Pastunink, maar in één geval weten we waar de timmerman aan werkte. Er is namelijk in het huisarchief een brief aan Johannes Jacob Kluppel van 10 januari 1882 van de hand van Pothoven bewaard

overplaats. Pothoven voegde er een tekening bij, maar die is niet in het huisarchief aanwezig. Volgens Pothovens opgave zouden bij de villa de kap, de zuidgevel en een deel van de achtergevel worden weggebroken en weer opgebouwd, waarbij een mangelkamer,

Villa Den Eijck, het verdwenen buitenhuis bij de overplaats van Vollenhoven, gezien vanuit het zuiden. Rechts boerderij Den Eijck, die er nog steeds staat. De foto stamt vermoedelijk uit de dertiger jaren van de vorige eeuw.

gebleven, waarin hij opgave deed van kosten en werkzaamheden voor een grote verbouwing bij Villa Den Eyck, het buitenhuis bij de

bijkeuken, brandstoffenwerkplaats, een rijtuigwerkplaats met palfrenierskamer en een aantal bovenkamers zouden worden gemaakt.

Pothoven begrootte dat, met bijbehorende werkzaamheden, op f 4.700,- voor welk bedrag hij de verbouwing zou aannemen.

Er is niet zo heel veel bekend over deze villa, die na de Tweede Wereldoorlog is afgebroken. Het huis heeft altijd bij Vollenhoven gehoord en werd sinds de bouw rond 1848 als buitenplaats verhuurd. In de veilingcatalogus van Vollenhoven uit 1922 wordt een korte beschrijving van de villa gegeven, waarin een aantal van de door Pothoven opgesomde vertrekken te vinden is.⁷ Op een oude foto (zie afbeelding) is de zuidgevel met een uitbouw aan de achterzijde te zien; mogelijk is dit het resultaat van de verbouwing uit 1882 geweest. Andere werkzaamheden van Cornelis Pothoven op Vollenhoven zijn niet bekend. Maar zijn brief over Villa Den Eyck maakt duidelijk, dat we ook van hem met zekerheid kunnen zeggen dat hij als timmerman en aannemer voor Vollenhoven werkte, terwijl hij in de dienstwoning aan de straatweg woonde. Bovendien weten we dat ook hij buiten het landgoed heeft gewerkt. Dat heeft hem zelfs bekend gemaakt, want Pothoven is de ontwerper geweest van twee gebouwen die nu op de gemeentelijke Monumentenlijst van De Bilt staan. Het ene betrof het ontwerp uit 1882 voor de nieuwe gemeenteschool, die de oude

school waar Hendrik Pastunink in 1861 nog aan had gewerkt, zou vervangen.⁸ De school stond aan de huidige Jasmijnstraat en zou later de Theo Thijssenschool worden genoemd.⁹ In hetzelfde jaar ontwierp Pothoven het nieuwe gemeentehuis annex postkantoor aan de Dorpsstraat.¹⁰

Pothoven bracht het ver in De Bilt,: hij was lid van de gemeenteraad. Het was vermoedelijk vanuit deze functie dat hij zijn tekeningen maakte. Tegenwoordig zou dat tot wenkbrauwfronsen leiden, maar indertijd was het waarschijnlijk zelfs een aanbeveling. Het bleef bovendien bij ontwerpen, Pothoven was niet degene die de bouw uitvoerde. Cornelis Pothoven overleed in januari 1887. Zijn zoon Jan bleef nog een paar jaar als zijn opvolger in het huisje aan de weg wonen, maar verliet het in mei 1890. Bij zijn naam staat in het bevolkingsregister genoteerd: 'timmermansbedrijf'. Kennelijk dreef hij vanuit het huisje en de werkplaats zijn eigen bedrijf.

Van timmerman naar aannemer

Met de vermelding van het timmermansbedrijf van Jan Pothoven in het bevolkingsregister lijkt de ontwikkeling van de bewoners van de timmermanswoning voltooid te zijn. Het was een lange weg, van Hendrik Pastunink die

Timmeren aan de weg deel 2

vroeg in de negentiende eeuw als timmerman in loondienst op Vollenhoven kwam en later aannemer voor bouwwerken werd, zowel binnen als buiten het landgoed, via Cornelis Pothoven die als zelfstandig aannemer eveneens buiten Vollenhoven werkte en zelfs raadslid werd, naar zijn zoon Jan, die in het huisje aan de weg zijn bedrijf had gevestigd.

Het is een interessante vraag in hoeverre de connectie met Vollenhoven van invloed is geweest op de ontwikkeling van een timmerman in loondienst tot zelfstandig aannemer, maar het antwoord is moeilijk te geven. Bij Hendrik Pastunink lijkt het inderdaad een voordeel geweest te zijn, over de familie Pothoven is te weinig bekend om daar uitspraken over te doen. Maar dat er bij deze situatie sprake was van wederzijdse winst, lijkt wel aannemelijk. De timmerman van Vollenhoven kreeg een huis met een werkplaats en kon projecten aannemen, Vollenhoven kon daardoor beschikken over bekwame vaklieden. Het resultaat van die vruchtbare wisselwerking is nog steeds aan de bouwwerken op het landgoed te zien.

Met dank aan Jesse van Dijl, Sophie Heijkoop, Bea Richters en de familie Van Marwijk Kooy. Tenzij anders vermeld zijn de afbeeldingen afkomstig uit het Huisarchief van Vollenhoven.

Bronnen:

1. Damsté, P.H., De eerste Biltse school. In: idem, *Uit het verleden van De Bilt*. De Bilt, 1960. p. 82.
2. Het Utrechts Archief, Dorpsgerechten, inv.nr. 1604: veiling Vollenhoven en Beerschoten, 1810, f. 194v e.v.
3. Strubbe E.H. en E. Drees, Een Biltse familie. In: *De Biltse Grift*, juni 2004. p. 57.
4. Vermeulen, E., Robert van 't Hoff. In: *De beginjaren van De Stijl 1917 - 1922*. Utrecht, 1982. pp. 209 - 232 en R. Blijdestein, *Zeist, groei en bouw*. Den Dolder en Bosch en Duin. Zeist, 1984. pp. 54 - 69 en p. 290.
5. Bij de Historische Kring D'Oude School worden verschillende advertenties van de firma bewaard. Ze zijn afgebeeld op: <http://www.wijkvogelzang.nl/Strubbe-advertenties.htm>.
6. Bea Richters-Burghout, de kleindochter van Gerrit Pastunink (smid) en achterachterkleindochter van Albert (Aalbert) Pastunink (1813 - 1858) beschikt over een klein familie-archief dat door haar zorgvuldig wordt beheerd.
7. Openbare verkoop van het landgoed "Vollenhoven" ... 27 juli 1922 ... notaris J.G. Brouwer Nijhoff te Utrecht. p. 59 en verder. [Exemplaar in de bibliotheek van RACM te Zeist.]
8. Damsté, P.H., De eerste Biltse school. In: idem, *Uit het verleden van De Bilt*. De Bilt, 1960. p. 83.
9. Broekhoven, S. en S. Barends, *De Bilt, geschiedenis en architectuur*. Zeist, 1995. pp. 158 - 159.
10. Broekhoven, S. en S. Barends, idem, pp. 118 - 119; "Dorpsstraat vanouds Steenstraat 25 te De Bilt". In: *De Biltse Grift*, september 2006, pp. 87 - 88.